

VLADIMÍR NÁLEVKA

Stalinova hra o Zemi jitřní svěžesti

KOREJSKÁ VÁLKA 1950–1953

EPOCHA

EDICE

**Polozapomenuté
války**

POLOZAPOMENUTÉ
VÁLKY

POLOZAPOMENŮTE
VÁLKY

VLADIMÍR NÁLEVKA

Stalinova hra o Zemi jitřní svěžesti

KOREJSKÁ VÁLKA

1950-1953

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

MĚSTO
LETOHRAD
MĚSTO LITERATURY FAKTU

Copyright © Vladimír Nálečka, 2009

Cover © Karel Kárász, 2009

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2008

ISBN 978-80-87027-93-6

OBSAH

Úvod.....	9
Studená válka	12
Občanská válka v Číně	16
Korea na přelomu 19. a 20. století	19
Čas emancipace	23
Směrnice Národní rady pro bezpečnost č. 68 (NSC 68)	28
Maova návštěva Moskvy	30
V předvečer konfliktu	34
Agrese	37
První nasazení Američanů	41
Stalinova kritika Klementa Gottwalda	44
Operace Chromite – vylodění u Inčchonu	48
Stalinův nátlak na Mao Ce-tunga	53
Překročení 38. rovnoběžky	55
Čínská intervence	60
Diplomatické intermezzo	66
Čínský příval	68
Schůzka Truman – Attlee ve Washingtonu	72
Čínská novoroční ofenziva a Ridgwayovy protiofenzivy	74
Moskevská schůzka	77
Odvolání generála MacArthura	79
Aktivita senátora McCarthyho	82
Čínská jarní ofenziva	84
Mírová smlouva s Japonskem	86
První pokus o uzavření příměří	89

Sověští letci v Koreji	92
Československo a Severní Korea	95
Obranná linie „Jamestown“	99
Operace Uškrcení.	101
Československá vojenská polní nemocnice.	105
Propagandistické kampaně proti „severoamerickým agresorům“	107
Změna v Bílém domě	110
Váleční zajatci.	112
Stalinova smrt.	116
Nadějné vyhlídky.	122
Poslední boje.	125
Podpis příměří	127
Výměna zajatců	129
Československá přítomnost na linii příměří	131
Ženevská konference.	133
Důsledky pro mezinárodní dění	136
Rozdílné cesty dvou korejských států	141
Chronologie	145
Použitá a doporučená literatura.	148
Přílohy	151
1. Zpráva ČTK z 27. června 1950	151
2. Z paměti N. S. Chruščova	152
3. Vítězslav Nezval: Zpěv míru (úryvky)	153
4. Ivan Skála: Země – Bohatýr	154
5. Pavel Kohout: Korejská vteřina	156
6. Rezoluce Rady ministrů SSSR z 19. března 1953 č. 858-372.	157
7. Dohoda o příměří v Koreji (27. 5. 1953)	165
8. Jaromír Švamberský: Nasazen v Koreji (úryvek z paměti)	168

ÚVOD

V Evropě byla hraniční linie studené války pevně vymezena vznikem dvou německých států v roce 1949, ale v ostatních částech světa byly její kontury pohyblivé a často i velmi nezřetelné. Dekolonizační proces a výrazná labilita nově emancipovaných zemí vytvářely prostor pro mocenské soupeření Spojených států amerických a Sovětského svazu, přičemž existence jaderného patu iniciovala řadu zástupných konfliktů lokálního charakteru. Jedním z nich byla i korejská válka z let 1950 až 1953.

Sovětský svaz využil svého vítězství ve druhé světové válce k částečnému návratu k imperiálním hranicím carského Ruska. Zatímco Stalinův průnik do střední a jihovýchodní Evropy byl úspěšný a vyvrcholil ve vytvoření soustavy vazalských států na západní hranici SSSR, tlak na Turecko a Írán – jehož motivem byla snaha zmocnit se části jejich území – narazil na silný odpor anglosaských mocností, které Moskvu posléze donutily k ústupu. Na Dálném východě Stalin usiloval o získání oněch teritorií a mocenských pozic, které Rusko ztratilo po prohrané válce s Japonskem v roce 1905, což znamenalo navrácení Sachalinu a Kurilských ostrovů, potvrzení statusu Mongolské lidové republiky, výsadní právo kontroly Východočínské a Jihomandžuské železnice a přístavů Port Arthur a Dalnij (Dairen). Své záměry podpořil vyhlášením války japonskému císařství 8. srpna 1945 a následnou okupací požadovaných teritorií. Nároky vůči Číně byly potvrzeny v sovětsko-čínské smlouvě, kterou Moskva podepsala s Čankajškovou vládou 14. srpna 1945.

Po stabilizaci sil v Evropě se pozornost sovětské zahraniční politiky – v souvislosti s vítězstvím čínských komunistů v občanské válce – obrátila k východní Asii, kde Mao Ce-tungova revoluční strategie nabídl Stalinovi nové možnosti pro jeho expanzivní politiku. V tomto politicko-mocenském kontextu se od konce druhé světové války vyvíjela i tzv. korejská otázka, která nakonec vyústila v krvavý válečný konflikt.

V části české veřejnosti stále přežívá tradiční interpretace vzniku této války, podle které mírumilovná Korejská lidově demokratická republika byla zákeřně přepadena jihokorejskou armádou, podporovanou Spojenými státy. Opak byl pravdou. Komunistická propaganda ostatně záměrně dezinterpretovala celý průběh ozbrojeného střetu, a skutečně se jí

podářilo vytvořit mylný obraz válečných událostí, který byl zcela v rozporu se skutečností. Po roce 1989 padl informační monopol KSČ, a tak se postupně objevily domácí i zahraniční odborné práce, které – s využitím nových pramenů, především z ruských archivů – odmítly dosavadní, fakticky neostalinské hodnocení korejské války. Nicméně tyto poznatky se ještě zcela neprosadily v soudobém historickém povědomí české společnosti a zejména starší generace – jak ostatně potvrdil nedávný sociologický výzkum – se jen obtížně rozchází s léty zafixovaným viděním blízké i vzdálené minulosti.

Ve stručné historiografii korejské války je nutné uvést především seвероamerickou literaturu. Již v roce 1952 vydal J. F. Stone monografii s názvem *The Hidden History od the Korean War, 1950–1951* (Boston, 1952). Zpřístupnění pramenů Trumanovy a Eisenhowerovy administrativy iniciovalo vznik poměrně velkého množství kvalitních publikací, např. Williama Stuecka (*The Korean War: An International History*. Princeton University Press, 1995), Melvyna P. Lefflera (*A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. Stanford University Press, 1992), či Michaela J. Hogana (*Cross of Iron: Harry S. Truman and the Origins of the National Security State, 1945–1954*. New York, Cambridge University Press, 1998). Rolí OSN v korejském konfliktu se zabývaly texty Yoo Tae-hoo (*The Korean War and the United Nations*, Louvain, 1965) a Sydney Baileyho (*The Korean Armistice*. New York, 1992). Základní přehled vojensko-politických událostí přinesly práce M. Hastingse (*The Korean War*, New York, 1987), Calluma A. MacDonalda (*Korea: The War before Vietnam*, New York, 1986) a Briana Catchpola (*The Korean War 1950–1953*. London, 2000; č. *Korejská válka 1950–1953*, Praha, 2003). Velkou pozornost věnovala americká literatura jednotlivým politickým a vojenským osobnostem, které se angažovaly ve válečném dění na Dálném východě a samozřejmě i detailnímu průběhu jednotlivých bojových operací. (Přehled relevantních titulů uvádí Allan R. Millett ve své studii *The Korean War: A 50-Year Critical Historiography*. In: *The Journal of Strategic Studies*, 2001, No. 1, str. 189–224)

Zásadní význam mělo otevření ruských archivů, jejichž fondy – zvláště záznamy rozhovorů či přepisy telegramů mezi sovětskými, čínskými a severokorejskými představiteli – významně přispěly k poznání Stalinova

podílu na vzniku korejské války. V tomto ohledu nelze pominout rozsáhlou edici dokumentů k dějinám studené války v Asii, připravenou v roce 1995 Jamesem G. Hershbergem, která přináší dosud neznámé prameny k sovětsko-čínským a sovětsko-korejským vztahům, jakož i zasvěcené studie Kathryn Weathersbyové, Jevgenije Bajanova, Alexandra Mansourova, Chen Jiana, Vladimíra Zuboka a dalších. (*The Cold War in Asia*. Bulletin CWIHP, Winter 1995/1996, 6–7, 293 s.)

Tyto nové poznatky se již objevily i v knižních publikacích Richarda C. Thorntona (*Odd Man Out: Truman, Stalin, Mao, and the Origins of the Korean War*. Washington, 2000) a A. V. Torkunova. (*Zagadočnaja vojna: Korejskij konflikt 1950–1953 godov*. Moskva, 2000.) Také i do češtiny přeložená výtečná práce Vojtěcha Mastného *Studená válka a sovětský pocit nejistoty 1947–1953. Stalinova léta*. (Praha, 2001) posunula s pomocí ruské dokumentace dosavadní hranice našeho poznání této kapitoly nejnovějších dějin.

Přínosem jsou i nedávno publikované studie českých autorů V. Piláta, M. Píši a P. Janečka, které obsáhle zdokumentovaly československý podíl na dění v Koreji ve válečném čase.

Záměrem autora této knížky bylo informovat českého čtenáře především o politickém pozadí korejské války, o roli J. V. Stalina v tomto konfliktu a v neposlední řadě i o československo-severokorejských vztazích ve válečném období. Vojenským operacím se věnoval pouze v míře nutné pro pochopení celkového vývoje války.

STUDENÁ VÁLKA

Porážka mocností Osy uvolnila soudržnost antifašistické koalice a dříve potlačované rozpory získaly charakter otevřených konfliktů. Předně se prosadily dvě supervelmoci – Spojené státy a Sovětský svaz, které zásadním způsobem ovlivňovaly poválečné dění. Původní představa severoamerického prezidenta F. D. Roosevelta o společné odpovědnosti vítězné aliance vůči těžce vybojovanému míru se střetla s geopolitickou konstantou bipolárního světa a zájmových sfér. Anglosaské mocnosti se znepokojením sledovaly teritoriální expanzi Sovětského svazu a jeho úsilí o výlučnou kontrolu východní Evropy. Nebylo náhodné, že první větší třecí plochy mezi bývalými spojenci se objevily v Polsku, Bulharsku a v Rumunsku. Moskva se zase obávala jaderné převahy Američanů, přičemž si uvědomovala zásadní rozpor mezi svými ambicemi a reálnými možnostmi válkou zničené země. J. V. Stalin založil svou ofenzivní strategii na několika – jak se později ukázalo – mylných předpokladech: především spoléhal na oživení amerického izolacionismu s totálním nezájmem Washingtonu o poválečnou Evropu, dále se domníval, že Velká Británie bude respektovat dohodu z října 1944 o rozdělení sfér vlivu v jihovýchodní části starého kontinentu, a konečně v oblasti ekonomiky zjevně podcenil změny, které v průběhu války kvalitativně proměnily kapitalistický hospodářský systém. V této souvislosti také předpokládal, že obě západní mocnosti budou i nadále souhlasit s jeho dominantní pozicí ve střední a východní Evropě. Rooseveltova administrativa po konferenci v Teheránu na sklonku roku 1943 skutečně akceptovala protektorskou roli Sovětského svazu v tomto teritoriu, které z hlediska národní bezpečnosti nebylo na předních místech aktuální rizikové škály Washingtonu. Prezident Harry Truman – na rozdíl od svého předchůdce – si byl ovšem dobře vědom nebezpečí sovětského mocenského tlaku, ale ani on neměl zpočátku politickou vůli a zájem se ve východoevropském prostoru výrazně angažovat. Následné poznání Spojených států, že Moskva kategoricky trvá na principu monopolního ovládnutí celé této oblasti a že je připravena riskovat i politickou roztržku, nesporně přispělo k rychlé korozi válečného svazku. Obdobný efekt měly i tenze v německé a polské otázce. Vzestupná křivka krizových situací v dalších neuralgických bodech světové politiky

vedla ke vzniku a rozšíření studené války. Truman již počátkem roku 1946 zpochybnil výsledky konference v Postupimi; v Řecku se schylovalo k občanské válce, pokračoval sovětský spor s Tureckem o kontrolu úžin Bospor a Dardanely; kulminovala íránská krize, v níž Moskva koketovala s ideou separace ropného severu monarchie. Stalinův projev z 9. února 1946, v němž ostře napadl Spojené státy a Velkou Británii, signalizoval návrat k mentalitě obklíčené pevnosti se syndromem stálého protivníka. Nesmělé náznaky politického a kulturního liberalismu v závěrečné fázi války byly záhy odplaveny novou vlnou represí.

V této politické situaci silně zapůsobilo vystoupení Winstona Churchilla v severoamerickém Fultonu dne 5. března 1946. V „brilantní kaskádě slov“ obvinil Sovětský svaz z totalitních praktik a z vměšování se do vnitřních záležitostí států střední a jihovýchodní Evropy. Pronesl mj. i onu klasickou metaforu o železné oponě, „spuštěné napříč kontinentem“, a vyzval obě anglosaské demokracie k vytvoření pevného svazku, schopného čelit sovětské hrozbě. Churchillův apel rezonoval v množství konkrétních akcí, např. ve stuttgartském projevu státního tajemníka J. Byrnese v září 1946, ale především bylo důležité, že zcela souzněly s názory, které se začaly prosazovat v severoamerickém prostředí. Ještě před Churchillovým projevem – 22. února 1946 – adresoval velvyslanec Spojených států v Moskvě George F. Kennan státnímu departementu kritickou analýzu sovětské politiky. V obsáhlé depeši o 8000 slovech zdůraznil, že trvalým cílem světového komunistického hnutí je i nadále konečná porážka kapitalistického systému. Spojené státy by proto neměly důvěřovat proklamované tezi o možnosti mírového soužití, neboť „Rusko zamýšlí zničit harmonii naší společnosti“. Dále upozornil nejen na význam „hlubokého a mohutného proudu ruského nacionalismu“, ale i na nesporně subverzivní vliv bolševické ideologie v hospodářsky a politicky labilních státech. Při globálním charakteru sovětské expanze může být jediným účinným prostředkem obrany energický protitlak, cílevědomě uplatňovaný v „celé řadě zeměpisných a politických bodů“. V krystalicky čisté podobě byla Kennanova politická filozofie formulována ve známém článku „Příčiny sovětského chování“, který pod šifrou „X“ publikoval v létě 1947 prestižní časopis *Foreign Affairs*. Autor vyzval Spojené státy, aby „maximálně vystupňovaly zatížení, které bude znesnadňovat prosazování sovětské politiky, aby tak byl Kreml nucen k mnohem větší

umírněnosti, než projevuje v posledních letech. Jedině tak mohou být podpořeny tendence, které nakonec povedou buď ke zhroucení, nebo k postupnému rozmělnění sovětské moci.“

Tyto Kennanovy úvahy se posléze staly východiskem při tvorbě nové strategické koncepce americké zahraniční politiky – doktríny zadržování komunismu. V konkrétní politické praxi byly Spojené státy konfrontovány s ideově-politickou výzvou Sovětského svazu. Stalin skutečně spoléhal na destruktivní sílu poválečné hospodářské krize, která měla podle jeho představ vytvořit vhodný prostor pro ofenzivu revoluční levice.

Sled událostí urychlila řecká a turecká krize. Velká Británie neunesla dvojnásobnou tíhu domácích hospodářských obtíží a mnohostranné mocenské angažovanosti a v zimě 1946–1947 zkolabovala. Ve dnech 20. až 22. února 1947 učinila britská labouristická vláda tři zásadní rozhodnutí – o přerušení vojenské a ekonomické pomoci legitimní řecké vládě v probíhající občanské válce, dále o předání odpovědnosti v Palestině do rukou OSN a posléze i o konečném odchodu z Indie.

Po britské nótě, ve které bylo stručně oznámeno, že k 31. březnu 1947 zastaví vláda Jeho Veličenstva hospodářskou a vojenskou pomoc Řecku i Turecku, jednala na sklonku února o vzniklé situaci špička státního departmentu. Výsledná dohoda doporučila Trumanovi podpořit v Kongresu žádost o poskytnutí pomoci Řecku a Turecku. Souběžně bylo rozhodnuto, že prezidentovo vystoupení bude mít obecný rozměr podpory všem svobodným vládám, které jsou ohroženy komunistickou agresí.

Po pečlivě stylistické přípravě se 12. března 1942 obrátil prezident Harry Truman na Kongres USA s konkrétní představou americké role ve světovém dění. „Myslím, že Spojené státy jsou povinny podpořit svobodné národy odolávající pokusům ozbrojených menšin usilujících o jejich podrobení nebo vzdorující tlakům přicházejícím zvenčí. Myslím, že jsme povinni pomoci svobodným národům vytvářet svůj osud vlastníma rukama. Myslím, že naše pomoc musí spočívat především v ekonomické a finanční podpoře, která je nezbytná pro dosažení jejich hospodářské stability, a tudíž i vyrovnaného politického života.“ Poté prezident požádal Kongres o souhlas s poskytnutím finanční pomoci Řecku a Turecku. Zákonodárny sbor Trumanovu předlohu schválil a 22. května ji prezident signoval. V tomto momentu byla poprvé realizována nová politická koncepce Spojených států – Trumanova doktrína –, jejíž obsahové jádro

spočívalo v Kennanově tezi o zadržování komunismu. V plné míře se pak tato doktrína realizovala v tzv. Marshallově plánu hospodářské pomoci z června 1947. Obnovená stabilita evropské ekonomiky měla být bezpečnou hrází proti hladu, bídě, zoufalství a sociálnímu chaosu, které „učinily společnost zranitelnou a vhodnou pro zneužití jakýmkoli totalitním hnutím“.

Obavy o bezpečnost Evropy vzrostly v čase sovětské blokády Západního Berlína ve druhé polovině roku 1948 a v prvních měsících následujícího roku. Výsledkem této krize bylo vytvoření obranné aliance – Severoatlantického paktu (NATO) –, jejíž ustavující listina byla podepsána 4. dubna 1949. Signatáři této tzv. Washingtonské smlouvy se zavázali „hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu“.

V čase vzniku severoatlantické koalice disponovaly její ozbrojené síly necelými dvaceti divizemi a nedostatečně vyzbrojenými zálohami. Prezident Truman předložil již 25. července 1949 Kongresu návrh rozsáhlého zbrojního programu Spojených států, který by „učinil sovětskou agresi příliš hazardní“. Kongres původně uvažoval o možné redukci předpokládaných výdajů, jejichž výše jen v prvním rozpočtovém roce dosáhla 1,5 miliardy dolarů, ale po srpnovém výbuchu sovětské jaderné bomby v kazašské stepi schválil prezidentův zbrojní program v původním rozsahu. Trvalý vzestup potenciálu konvenčních zbraní předpokládal i dokument státního departmentu z dubna 1950 s kódovým označením NSC-68, jehož oprávněnost potvrdila i červnová agrese Korejské lidové demokratické republiky vůči jihokorejskému státu.

OBČANSKÁ VÁLKA V ČÍNĚ

Druhá světová válka ovlivnila i vnitropolitické dění v Číně. Japonská agrese dočasně utlumila vleklý občanský konflikt mezi Čínskou národní stranou (nacionální politická strana, založená r. 1912, po porážce Japonců do roku 1949 vládnoucí strana, tzv. Kuomintang) a komunisty. Někdejší spojenci se rozešli na sklonku dvacátých let, kdy vůdčí představitel Kuomintangu Čankajšek de facto inicioval první občanskou válku mezi tzv. nacionalisty a komunistickou stranou. Společný protivník přiměl sice Čankajška k vyslovení souhlasu s dohodou o jednotné frontě odporu, ale i v této mezní situaci sledoval Kuomintang vlastní zájmy a tíhu boje s Japonci nesla Maova Rudá armáda. Její oporou byla tzv. Pohraniční oblast v severní Číně, kde se již v průběhu válečného konfliktu vytvářely základy komunistické moci.

O Čínujevily trvalý zájem Spojené státy. V jejich plánech na poválečné uspořádání světa hrála důležitou roli v připravovaném velmocenském direktoriu „čtyř policistů“, které mělo být garantem míru. Severoamerická administrativa pozorně sledovala vnitřní poměr sil a podporovala, i když nikoliv bezvýhradně, Čankajškov režim. Perspektivně uvažovala o ustavení koaličního kabinetu.

Rozhodujícím faktorem dalšího vývoje byla porážka mocností fašistické Osy, kdy obsazení Mandžuska sovětskou armádou v srpnu 1945 prohloubilo vazby mezi Moskvou a čínskou levicí. V okamžiku japonské kapitulace kontrolovali komunisté značnou část severní Číny a lidnatého údolí řeky Jang-c'. Většina jednotek Kuomintangu se v této době nacházela v severozápadních a jihozápadních provinciích, daleko od klíčových center země. Američané proto urychleně vybudovali letecký most pro přesun Čankajškových divizí na východní pobřeží a námořní pěchota Spojených států pak obsadila důležité přístavy a strategické komunikační uzly.

Čankajšek opět připravoval ozbrojenou konfrontaci s komunisty, ale Američané, kteří si byli vědomi celkové slabosti Kuomintangu, zprostředkovali mezi oběma stranami politický dialog. Jeho výsledkem byla kompromisní dohoda z 10. října 1945 o svolání reprezentativního Politického poradního shromáždění. Přes oboustranný závazek „vyhnout se

stůj co stůj“ ničivé občanské válce, narůstaly mezi vojenskými složkami obou politických seskupení ozbrojené srážky. Akce místního charakteru přerostly v listopadu 1945 v rozsáhlé bojové operace. O Číně se přirozeně diskutovalo i na moskevské konferenci ministrů zahraničí „velké trojky“ v prosinci 1945. Její výsledné komuniké zdůraznilo mj. společný zájem na vytvoření sjednocené a demokratické Číny a potvrdilo i závazek velmocí o nevměšování. Sovětský svaz a Spojené státy se dohodly o stažení svých okupačních jednotek. (Sověti opustili Mandžusko v květnu 1946, Američané zůstali v Číně – vzhledem ke své podpoře Kuomintangu – až do roku 1949.)

Z podnětu moskevské konference bylo na počátku roku 1946 obnoveno jednání mezi Kuomintangem a komunisty. Trvalým problémem byla zásadní neochota komunistů připustit na svém území kontrolu národní vlády Kuomintangu. Přesto se 10. ledna 1946 podařilo dosáhnout dohody o zastavení vojenských akcí na celém území Číny. Současně začala v Čchung-čchingu pracovat Politická poradní konference, která rozhodla o svolání Národního shromáždění a přijala zásady nového ústavního systému na bázi Sunjatsenových principů „lidového blaha“. (Sunjatsen založil v roce 1912 Čínskou národní stranu a formuloval také její tři základní programové body, tj. nacionalismus, demokracii a sociální reformy.)

Představa politického smíru se však rozcházela se skutečností a obě rozhodující síly čínského politického spektra odmítaly přistoupit na trvalý kompromis. Nacionalisté využili odchodu sovětských oddílů a vystupňovali tlak v Mandžusku, přičemž komunisté zaujali silně rezervované stanovisko vůči myšlence koalice s Kuomintangem. V červnu 1946 Čankajšek překročil svůj Rubikon a rozsáhlou ofenzivou proti severním provinciím zahájil třetí občanskou válku. Pro další vývoj konfliktu bylo důležité, že komunisté udrželi své pozice v severovýchodní Číně, která byla spojnicí se Sovětským svazem. Stalinovo rozhodnutí o předání ukořistěného japonského válečného materiálu čínské Lidové osvobozené armádě znamenalo v této chvíli významnou pomoc, která alespoň částečně paralyzovala americké vojenské dodávky Čankajškovi. Přelom let 1948–1949 se stal časem rozhodnutí. Těžiště bojů se přesunulo do střední a východní Číny. Po pádu Pekingu dne 31. ledna 1949 se vojensko-politická strategie Kuomintangu zcela zhroutila. V noci na 21. dubna 1949